

© Fenna Jensma

INTERVIEW · GISTEREN · ⌚ 11 MIN

Voorzitter adviescollege Ineke van Gent: 'Bestuurders gaan nog steeds krampachtig om met informatie. Dat moet stoppen'

BIRTE SCHOHAUS

De overheid gaat nog steeds niet open met informatie om. Ministeries leveren documenten te laat, of houden ze zelfs helemaal achter. Ineke van Gent, voorzitter van het adviescollege dat over de uitvoering van de Wet open overheid waakt, is optimistisch, maar kritisch: 'De beloftes zijn hoopgevend, maar er is nog steeds sprake van onwil, onkunde en onverschilligheid.'

Het leek wel de week van de Wet open overheid. Een kritisch rapport concludeerde dat de uitvoering van de wet hapert. De afhandeling van verzoeken gaat nog langzamer dan eerst. Journalisten van verschillende media pleitten gezamenlijk voor een betere omgang met de wet en

Tweede Kamerleden legden de verantwoordelijke staatssecretaris het vuur aan de schenen over de gebreken. Staatssecretaris Alexandra van Huffelen (🗳️ D66) van Koninkrijksrelaties en Digitalisering beloofde beterschap.

‘Kon minder,’ vindt Ineke van Gent. Een typisch Gronings understatement, want ze is blij met het debat. ‘De aanwezige fracties waren heel kritisch, dat vind ik positief. En de staatssecretaris heeft meerdere toezeggingen gedaan. Dat is hoopgevend.’

Van Gent is niet alleen burgemeester van de kleinste gemeente van Nederland, Schiermonnikoog, maar ook voorzitter van het Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding (🏢 ACOI).

Ineke van Gent

1985-1994: lid van de gemeenteraad in Groningen, eerst voor de PSP, later voor GroenLinks.

1994-1998: districtshoofd voor de FNV regio Noord.

1998-2012: Kamerlid voor GroenLinks. Inmiddels is ze ook lid van de PvdA.

2013-2017: regiodirecteur van de Nederlandse spoorwegen.

Sinds 2017: burgemeester van Schiermonnikoog.

Juni 2022: voorzitter van het Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding.

Toen de
Wet
open
overheid
(🗳️ Woo)
in 2022
na tien
jaar
discussie
en

onderhandelen in werking trad, werd ook dit adviescollege ingesteld. Het ACOI heeft twee taken: het adviseert bestuurders, ambtenaren en overheden hoe de uitvoering van de wet beter kan. En het bemiddelt tussen de aanvrager van informatie en de overheidsinstantie die stukken te laat, slechts gedeeltelijk of helemaal niet wil geven.

Het adviescollege heeft een bewogen jaar achter de rug. Het heeft zijn eerste adviezen uitgebracht en een aantal bemiddelingen vlotgetrokken. Ook heeft Van Gent zich een paar keer stevig uitgesproken in de media.

Bij *Nieuwsuur* zei ze dat overheden het openbaar maken van informatie ‘nodeloos ingewikkeld maken’ en ‘geitenpaadjes zoeken om eronderuit te komen’. In een opiniestuk in *de Volkskrant* verweet ze bestuurders een ‘cocktail van onmacht, onkunde en vooral ook: onwil’.

Ondanks de stevige kritiek blijft Van Gent optimistisch, blijkt tijdens een gesprek in Groningen, waar ze sinds een tijdje een pied-à-terre heeft. Ze moet vaak in Den Haag zijn. Terugreizen naar Schiermonnikoog is niet altijd haalbaar. ‘Ik heb hier ruim veertig jaar gewoond, Groningen voelt altijd als thuiskomen.’

Hoe wordt de burgemeester van Schiermonnikoog voorzitter van het ACOI?

‘Dat heeft een lange voorgeschiedenis. In 2012, toen ik in de Tweede Kamer zat, heeft mijn fractiegenoot Mariko Peters een initiatiefwet ingediend ter vervanging van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob). Dat had toen al mijn interesse. Daar gingen vervolgens jaren aan discussie en gedoe overheen. Drie jaar geleden werd ik benaderd of ik mogelijk voorzitter van het adviescollege wilde worden.’

‘We hebben een mooi bureau opgezet. In korte tijd hebben we goede collegeleden met diverse deskundigheden verzameld’

Hoe kwamen ze bij u terecht? Was dat door uw verleden bij GroenLinks?

‘Ik kende de initiatiefnemers natuurlijk goed, niet alleen Peters, maar ook Bart Snels, die haar opvolgde. Ze waren op zoek naar iemand die durft door te zetten als het moet en die ook de Haagse wereld kende, maar er tegelijkertijd afstand toe had.’

Heeft u daar als burgemeester wel genoeg tijd voor?

‘Ik heb altijd hard gewerkt. En ik kende de Kamer, dus hoefde ik niet alles opnieuw uit te vinden. Bovendien doe ik het niet alleen. We hebben een mooi bureau opgezet. In korte tijd hebben we goede collegeleden met diverse deskundigheden verzameld.’

U bent voorzitter in deeltijd. Straalt dat niet uit dat de Woo niet zo belangrijk is?

‘Het is een bijbaan en dat is helemaal niet slecht, want je staat dan midden in de samenleving en af en toe zelfs letterlijk met je poten in de modder. Het is goed dat niet alleen professionals hier fulltime mee bezig zijn, en dat iemand uit de praktijk duidelijk kan maken wat goed en wat minder goed gaat – want dat is mijn taak.

In de voorgesprekken over het voorzitterschap heb ik gezegd: met handen en voeten gebonden zijn aan voorschriften is niets voor mij. Dus ik wilde een vrije rol.’

En heeft u die nu?

‘Ja, ik voel me heel onafhankelijk.’

Het succes van het ACOI is wisselend. Het eerste uitgebrachte advies, aan het ministerie van VWS, heeft toenmalig minister Kuipers naast zich neergelegd. Het adviescollege concludeerde daarin dat het ministerie informatie over de coronapandemie ruimhartiger moet verstrekken. De trage en weinig responsieve werkwijze van VWS

‘belemmert de controlerende functie van de journalistiek,’ oordeelde het ACOI.

Ook niet alle bemiddelingspogingen waren succesvol. Van de acht gepubliceerde, afgeronde bemiddelingen is maar bij de helft overeenstemming bereikt. De Tweede Kamer heeft wel een motie aangenomen dat de adviezen in principe opgevolgd moeten worden. ‘Een belangrijke stap,’ vindt Van Gent.

Het ACOI heeft in januari een position paper naar de Tweede Kamer gestuurd met daarin een aantal verbeterpunten. De formatie is nog niet rond. Was die timing bewust?

‘Ja. Er is een nieuwe politieke werkelijkheid, met heel veel nieuwe Kamerleden en straks allemaal nieuwe bewindslieden. Ik zie het als mijn taak om het belang van dit adviescollege bij hen bekend te maken.’

‘De staatssecretaris heeft veel van onze aanbevelingen overgenomen, dat is mooi’

De uitkomst van het commissiedebat in de Tweede Kamer deze week gaf Van Gent gelijk. Staatssecretaris Van Huffelen beloofde te werken aan een snellere afhandeling van informatieverzoeken door te bevorderen dat overheden in gesprek gaan met verzoekers. Ook wil zij de zogeheten parafenlijn verkorten. Nu moeten de hoogste ambtenaren en bestuurders een krabbel zetten voordat documenten naar buiten mogen, wat voor veel vertraging zorgt. Voor de zomer wil Van Huffelen daarop terugkomen.

‘Ze heeft veel van onze aanbevelingen overgenomen, dat is mooi. Maar het moet nu nog wel voor elkaar komen. We houden een vinger aan de pols.’

Het paper klonk wel als een noodkreet.

‘Zo zou ik het niet willen noemen. Het document geeft de stand van zaken weer. Wij maken ons zorgen over een aantal dingen. Er heerst onmacht, want er is geen grip op de digitale informatiehuishouding. Ook is er onkunde, omdat er niet genoeg informatiespecialisten zijn. En de bestuurscultuur is nog steeds niet open, dat is gewoon onwil.

Toen de Woo werd aangenomen, na het verbijsterende rapport *Ongekend Onrecht* over het toeslagenschandaal, was er momentum. De Tweede Kamer beseftte dat er een einde moest komen aan de praktijk van de overheid om informatie niet te delen terwijl dat wel zou moeten. Dat moeten we nu vasthouden en uitbouwen. Dus we mogen best zeggen wat er nog niet goed gaat.’

Dat bleek deze week. Het rapport *Blaadjes op het spoor* concludeerde dat de afhandeling van verzoeken in 2023 nog langer duurde dan een jaar eerder. Follow the Money kondigde een paar dagen later aan naar de rechter te stappen, omdat de Tweede Kamer nog steeds weigert een opgevraagd document vrij te geven. Eerder onthulde FTM bovendien dat ministeries achter de schermen hebben afgesproken geen concepten vrij te geven, terwijl ze dat volgens de Woo wel moeten.

Is dat geen understatement, ‘nog niet goed’?

‘Er zijn dingen die wel goed gaan en het is belangrijk die te benoemen, want dat laat zien: het kan wel. Het ministerie van OC&W handelt verzoeken bijvoorbeeld vaak op tijd af. Het ministerie van Landbouw is redelijk ver in het proactief vrijgeven van documenten, zoals onlangs over het landbouwakkoord. Ook gemeenten en provincies zijn goed bezig, dat zijn belangrijke signalen.

Maar het klopt, er gaan dingen niet goed. Ik noem dat de vier O’s: de drie uit onze paper, onwil, onkunde, onmacht, en ik voeg daar onverschilligheid aan toe. Die vier elementen geven aan dat overheden het nog steeds lastig vinden om echt te leveren.’

Waarom, denkt u?

‘Misschien zijn bestuurders bang om afgerekend te worden op beslissingen uit het verleden die achteraf verkeerd bleken. De politieke werkelijkheid is harder geworden, er heerst een afrekencultuur. Maar het is goed uit te zoeken wat er precies is gebeurd. Als je op voorhand alles had geweten, had je andere beslissingen genomen; denk aan de coronaperiode. Dat is helemaal niet erg, zo gaat dat: mensen maken fouten.

Als journalisten achterom kijken, doen ze dat voornamelijk om te kunnen analyseren hoe iets is gegaan: wat ging er goed, wat ging er mis. Dat is niet uit kwade wil, bijvoorbeeld om een schuldige te laten struikelen.

Ik pleit daarom voor een ontspannen omgang met informatie. Ik heb weleens gezegd dat lakken topsport is geworden: ministeries zetten veel juristen in om alles maar weg te lakken. Dat maakt mensen wantrouwend. Ook dat is heel menselijk.’

Begrijpt u waarom ambtenaren zo weinig naar buiten durven te brengen?

‘Dat heeft er ook mee te maken hoe goed hun leidinggevenden en politiek verantwoordelijken hen beschermen. Ambtenaren moeten het gevoel hebben vrij en onbezwaard adviezen te kunnen geven. En dat iemand voor hen gaat staan als het precair of ingewikkeld wordt.’

‘De Woo is geen kattenbelletje. Het is een serieuze wet’

Van Gent noemt het voorbeeld van toenmalig minister Ernst Kuipers van VWS, die weigerde de adviezen van het Outbreak Management Team vrij te geven, ondanks de nadrukkelijke oproep van het ACOI. Zijn argument: als hij geen vertrouwelijkheid kon beloven, zou hij nooit meer mensen bereid vinden om zitting te nemen in zo’n expertgroep. Ze

zouden zich daar dan niet langer vrij voelen hun mening te geven. Maar dat was een raar argument: de leden van het OMT verkondigden hun standpunten en motivaties indertijd openlijk in allerlei media.

‘De politieke baas moet het goede voorbeeld geven en niet reageren zoals Kuipers. Dat was gewoon een smoes.’

U pleitte een jaar geleden voor een serieuze gedragsverandering in de omgang met overheidsinformatie. Hoe staat het daarmee?

Je ziet nog vaak de oude cultuur: we hebben het altijd zo gedaan, waarom zouden we het nu anders doen? Bestuurders ontkennen daarmee de problemen die er zijn. Grote schandalen zoals de toelagenaffaire konden plaatsvinden omdat te lang onder de pet is gehouden wat er aan de hand was. Die krampachtigheid is met name bij de rijksoverheid nog volop aanwezig. Dat moet stoppen.

De Woo is geen kattenbelletje. Het is een serieuze wet. Dus meteen zeggen: dit kan niet of is ingewikkeld, vind ik geen argument. Je kunt het ook omkeren en zeggen: hoe kunnen we zorgen dat we er wel aan voldoen? Dat is wat ik bedoel met een “relaxte houding”.

Het ACOI kan zelf niets afdwingen. Al bij de invoering van het adviescollege klonk de kritiek dat het een tandeloze tijger zou zijn. Hebben jullie voldoende slagkracht?

‘Ik denk wel dat we die hebben, want wij kunnen gevraagd en ongevraagd advies geven. De bestuurders moeten daar vervolgens mee aan de slag. Dat Van Huffelen nu belooft voor de zomer met verbeteringen te komen is heel hoopgevend.’

Hoewel de staatssecretaris zich welwillend toonde en het belang van het recht op openbaarheid van informatie onderstreepte, wilde ze één advies van het ACOI niet overnemen. Het adviescollege pleit voor de invoering van een zogeheten nationaal uitvoeringscoördinator, die onafhankelijk opereert maar onder de ministeries van Binnenlandse Zaken en OCW valt. De coördinator zou voldoende bestuurlijke macht moeten krijgen om alle ontwikkelingen te coördineren, bij te sturen en desnoods verbeteringen af te dwingen.

Tijdens het debat drongen verschillende Kamerleden op de aanstelling van zo'n coördinator aan, maar Van Huffelen hield de boot af: ze

benadrukte dat ministeries hun onafhankelijkheid moeten behouden.

Wat vond u van die afhoudende reactie van de staatssecretaris?

‘Blijkbaar vindt ze dit ingewikkeld. Ze is bang dat zo’n coördinator te veel bevoegdheden krijgt, maar dat hoeft helemaal niet. De bewindspersoon blijft altijd eindverantwoordelijk. Voor ons is het belangrijk om beter te onderbouwen hoe dit ingevuld kan worden.’

Waarom kan het ACOI die functie niet vervullen?

‘Omdat het geen uitvoerende instantie is. We hebben een andere rol, dat moet ook zo blijven. We geven advies en bemiddelen als een soort postillon d’amour tussen de verschillende partijen. Dat kan alleen doordat we geen politiek-bestuurlijke rol en bevoegdheden hebben. Wij proberen heel onafhankelijk te opereren. Dus het zou slecht zijn als we voor de bemiddeling al een uitgesproken standpunt hebben.’

Veel van uw werk gebeurt achter de schermen. Hoe belangrijk is uw lobby om de cultuurverandering teweeg te brengen?

‘Die is belangrijk. Ik weet alleen niet of je het lobbyen moet noemen. De uitvoering van de Woo heeft vooral te maken met attitude en niet zozeer met de uitgangspunten van de wet. Dat bespreek ik regelmatig met staatssecretaris Van Huffelen en op dit moment ook met de nieuwe Tweede Kamerleden: het kan en moet beter, maar het kan binnen de bestaande wet worden opgelost.’

Tijdens de commissievergadering bleek dat zowel de staatssecretaris als de Kamerleden weinig voelen voor aanpassing van de wet. Ze willen dat de bestaande wet beter wordt uitgevoerd. Maar achter de schermen blijken ambtenaren voor een inperking van de wet te lobbyen om hun eigen werk makkelijker te maken, onthulde FTM eind vorig jaar.

‘De wet is een goede basis, maar voor de uitvoering zijn attitude, mentaliteit en politieke wil veel belangrijker’

Wat is het gevaar van een wetswijziging?

‘Een wetswijziging kan heel lang duren en kan betekenen dat iedereen zich in zijn eigen vesting terugtrekt en de zaak weer te veel op slot gaat. Wij zeggen: trap niet in die val. Daar ben ik mordicus tegen.

Er is tien jaar over de Woo gediscussieerd, niet tien dagen. Alle mitsen en maren, alle problemen en ingewikkeldheden zijn besproken. De wet is een goede basis, maar voor de uitvoering zijn attitude, mentaliteit en politieke wil veel belangrijker.

Pleiten voor een wetswijziging is weer zo’n geitenpaadje. Het is een U-bocht om maar niet te hoeven leveren. We weten allemaal dat het vertrouwen tussen de overheid en burgers fikse klappen heeft gekregen. Het is de hoogste tijd dat de overheid transparant met gevraagde informatie omgaat.’

‘Als iets een cultuuromslag vergt, zijn mensen in eerste instantie meer geneigd aandacht aan de problemen te schenken dan aan de oplossingen’

Een andere uitvlucht lijkt het wijzen op misbruik van de wet. Op ministeries worden uitwassen van de Woo aangehaald om te laten zien dat de wet niet werkt. Tijdens de commissievergadering deze week greep Kamerlid Wim Meulenkamp (VVD) dat argument aan voor een pleidooi om het aantal documenten dat een burger kan opvragen, te beperken. Dat zou het afhandelen van de verzoeken vergemakkelijken, maar betekent ook een forse ingreep in het burgerrecht.

Is die aandacht voor misbruik terecht?

‘Als iets pijn doet of een cultuuromslag vergt, zijn mensen in eerste instantie meer geneigd aandacht aan de problemen te schenken dan aan de oplossingen. We kijken ook naar misbruik van de Woo. Dan blijkt het handig te zijn dat ik zelf bij een gemeente actief ben. Er zijn mensen die van alles en nog wat opvragen en daarmee irritatie opwekken bij ambtenaren en overheidsinstanties. Je moet nagaan hoe je daar op een goede manier mee kan omgaan en wat realistisch is.

Maar je kunt die uitwassen niet als excuus gebruiken om de wet niet uit te voeren zoals zij bedoeld is: meer transparantie en meer proactief openbaar maken.’

We zijn nu een jaar verder. Was er een moment waarop u dacht: dit komt nooit meer goed?

‘Nee, ik heb nooit gedacht: oh jee, oh jee. Dat zou veel te snel zijn: je moet ook van doorzetten weten. Soms duren dingen wat langer. Ik hoop dat de Woo beter uitgevoerd gaat worden. Mijn hartstochtelijke oproep is: ga daarmee aan de slag. En dat zou ook zomaar kunnen gebeuren. Ik zie in de Kamer dat het leeft.

Maar op een gegeven moment raakt mijn geduld op en dan kaart ik dat ook aan. De staatssecretaris heeft beloofd voor de zomer met verbeteringen te komen, daar zal ik haar aan houden. Want we moeten meters maken. Dus, voorwaarts!’

Auteur: **Birte Schohaus**

Groninger at heart en doctor in de journalistiek. Schrijft over oude en nieuwe machten op het gebied van energie(transitie).